

Radan Haluzík (ed.): Město naruby. Vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy

Město naruby je mimořádnou knihou. Trochu evokuje Divokou přírodu Prahy a blízkého okolí (2015), díky velkorysejšímu formátu a širšímu kolektivu 18 autorů různých profesí biologických i humanitních specializací je pojata obecněji. Každý bude asi podle svého zaměření inklinovat k odlišnému výběru z 19 kapitol, nicméně společným zájmem o „prázdné“ městské prostory, tzv. vágní terény, nepochybně jde o autorský i vydavatelský počin roku. Tu dvojakou tvář města postihla i skvělá obrazová fotodokumentace, jakkoli neadresně, cítím zde kořeny dosahující k Smutné krajině Josefa Sudka a posléze i k jeho Praze panoramatické. Kniha byla mimo jiné inspirovaná románem Druhé město Michala Ajvaze (1993 a 2005), jenž se také ujal jedné z úvodních kapitol o významu místa a typologii prázdných prostor s vizí „cestopisu putování po nějakých dosud neobjevených zemích“. Skutečně, postupně jsou vágní terény přibližovány pomocí mnoha metafor, jazykových i obrazných. Čtenáře tak může znejistit použitá odborná terminologie. Namísto tradiční sukcese, ekologie obnovy (či restaurační, resp. rehabilitační ekologie), prostorově explicitních map a vrstev krajinného pokryvu apod. zde autoři pracují s ošemetnou spontaneitou, rozhraním a (ne)předvídatelností, prázdností i vyprázdněním prostoru, periferií, chaosem, divočinou i domovem.

Vágní terény coby slepá skvrna urbanismu je geniálně všeobsažné přirovnání Cyrila Říhy, který rozvíjí řadou dalších myšlenek koncept inverzního urbanismu města naruby. Jen nerad přecházím kapitoly archeologa, paleoekologů a zoologů o minulé i současné přírodě městských (pod)povrchů, které dokreslují tradiční městskou ekologii, ale musím, protože další autoři mě doslova vtahují do osobního rozhovoru. Radan Haluzík přináší nesourodou směs asociací (ty vaše budou dozajista zcela jiné, než jsou ty moje) postihujících prý Jungovské archetypy (Kristýna Bušková). Kniha mi připomněla vlastní pouť klikaticí se pryč z kafkovsky tajemné Prahy, kde můžete zažít Máj v petřínských sadech, piknik s ohníčkem u vody pod okny kulturního svatostánku, nebo tajemný vstup do podzemí doslova střežený medvědem a národním gardou v Horním jelením příkopu u čarovného pramene (zatím se tu z hlíny vyloupily dvě kostry blbouna nejapného a ožil tak obraz rudolfínského zvěřince od Roelandta Saveryho).

Zažili jste už ten pocit, kdy kniha evokuje něco tak důvěrně známého, že byste nejraději připsali další kapitolu? Byla by o tom, jak jsme si jako kluci udělali bunkr v porostu kustovnice cizí, neofytního keře s pozoruhodným typem větvení vytvářejícím prakticky neprostupné převislé porosty na Písecké bráně, kde úplně nahoře rostl kavyl Ivanův a dole pod ním byla kancelář

Pražské správy parků... I nad svícnem může být tma, a také slepá skvrna vnitřní periferie předHradí. Jak jsme prolézali houštiny pod Belvederem, letohrádkem to královny Anny. Kdysi tam stávala Pomona, sošná dáma s jablkem, kterou však hned zkraje naší šťastné doby plné úspěchů někdo „nechal zmizet“... Představuji si, kdo a kam si ji tak asi mohl vystavit. Trochu odlišný příběh z pozdější doby bych psal o polských městech, o zemi plné protikladů a vágních terénů, co město, to unikát, a také tragédie přervané kontinuity jeho obyvatel. Znovu vystavěná Varšava, přebolestně zkrocené divoké zvíře velkoměsta, jak by napsal Le Corbusier, starosvětská Vratislav, zbavená původních obyvatel vnějšího okruhu starého města, Lodž s třetinou domů na prodej po exodu práceschopných obyvatel na západ. Na polské krajině dodnes, 75 let po válce, vidíte, zda kdysi byla součástí Pruska, Ruska, nebo Rakouska-Uherska. Polská kniha o vágních terénech by byla úplně jiná, určitě bolestnější o osudy obyvatel nuceně i nenuceně odešedších kamsi „dojinam“, ale vlastně by byla stejná, jak naznačuje třeba kapitola o geniu loci Berlína (dvojjednost rozděleného spojení).

Město naruby je samozřejmě výpovědí o odvrácené straně stínu velkoměsta a jako

zcela zbytečná se mi jeví snaha o jeho překročení. Ještě Christian Norberg-Schulz psal v knize věnované geniu loci o romantické Praze, poté jsme však zažili propady industriálního Kladna či Ostravy a smutek starého Mostu jako „krásný ztráty“, ale můžeme to samé říct i o nálezech? Vágní terény jsou východiskem, naplněním, cílem i završením. Přestože jsem se několik let věnoval křovinám, necítím se být křovinářem (Jan Albert Šturma), protože mám ke křoví, zejména tomu pichlavému, respekt, resp. despekt hraničící s měšťáckou potřebou jeho zkrocení. Možnosti „krotitelů“ divočiny (rozuměj zahradníků a krajinářských architektů) přibližují příklady v posledním bloku příspěvků od Martina Veselého, Štěpána Špouly a Jiřího Sádla. Ukazují na perspektivu spolupráce s architekty a urbanisty a na příklady možných realizací (další takové příklady viz Krajiny z druhé ruky z r. 2016 mapující proměny opuštěných industrií v Německu). Třeba se někdy dočkáme, že se na zahradnických školách začne ekologie učit jinak než metodou „prázdných slov připouštějících každý zásah, který se jimi zaštití“. Se závěrem knihy připomenu i úvod R. Haluzíka, protože obě kapitoly tvoří spojenou nádobu téhož poznání. Haluzík shrnuje to, co podle filozofa a architekta Solà-Moralese už chvíli pulzuje ve vzduchu, a sice potřebu světa nsvázaného formálními úpravami jakožto „útočiště před vnucováním identity, zdrcující homogenitou a kontrolovanou svobodou uvnitř města“, a nutí nás „vidět dnešní svět takový jaký je, nikoli skrze mediálně protěžované obrazy krásy a městské/venkovské/přírodní/civilizační idyly“. Myslí, že estetika krajinného rázu, tedy zákonný institut ochrany krajiny, dostává další myšlenkový impulz ze strany zcela nečekané, totiž z městské periferie.

Rychlost, s jakou byl náklad rozebrán, naznačuje, že kniha si našla cestu ke čtenářům, a předznamenává dotisk. Osobně bych její význam na jedné straně nepřeceňoval, na druhé straně vidím jistou paralelu s koncepcí návratu divočiny holandského biologa Franse Very, která se ujala už v předminulém desetiletí. Urbanisté a zastánci ekologicky pojeté krajinářské architektury a zahradního designu už mají leckde našlápnuto k ponechávání ploch samovolnému vývoji s názorovou trajektorií od umělých výsevů nepůvodních okrasných druhů po spontánní vývoj zdomácnělých druhů. Právě o začlenění některých nepůvodních druhů se povede diskuze, neboť se jim ve vágních terénech daří a vposledku se jim stejně nevyhneme (Jiří Sádlo). Z fotografií mi to našeptává nenápadně všudypřítomný pajasan žláznatý, ne nadarmo přezdívaný „tree of heaven“, východoasijský převandrovalec sápadající se po nebeské slávě a hřející se na výsluní starého kontinentu.

**Academia, Praha 2020, 400 str.
Doporučená cena 695 Kč**

Použitá literatura uvedena na webu Živý.

1 Sošná Pomona v dešti byla nedobrovolně sesazena ze svého piedestalu, ale křoví zůstalo, aby připomnělo ztracené roky, sny a touhy, ale i zapomenutou identitu tohoto místa. Foto T. Kučera (1987)